

105.I.80

STATSMINISTERENS KONTOR

Nynorsk Normalvisning Utskriftsvisning Language

Statsminister Kjell Magne Bondevik**Redegjørelse for Stortinget om Irak-spørsmålet****Stortinget, 21. mars 2003**

President!

Krigen i Irak er nå inne i sitt andre døgn. TV-bildene bringer glimt fra de militære aktiviteter og kamphandlinger inn i alle norske hjem.

Norge er ikke med i denne krigen, men den berører oss alle.

Krig er alltid et onde. Også denne gang gjelder våre største bekymringer sivilbefolkningen. Den har lidd lenge under Saddam Husseins despotiske regime – med kriger og undertrykkelse. Nå lever den jevne iraker i nagende uvisshet om hva denne krigen kan medføre.

Norges holdning er klar. Vi kan ikke støtte denne krigen. Norge har konsekvent fastholdt at militære aksjoner må ha en klar folkerettslig forankring gjennom et nytt vedtak i FNs Sikkerhetsråd. Et slikt vedtak er ikke fattet.

Den norske regjering har – med bred støtte i Stortinget – konsekvent støttet FNs strategi for en avvæpning av Irak. Norge var med da Sikkerhetsrådet 8. november i fjor enstemmig vedtok resolusjon 1441. Den viste en vei som vi ga vår fulle støtte, en vei vi kalte FN-sporet!

Vi hadde håpet at Saddam Hussein ville etterkomme de mange bindende krav FN har stilt til ham, slik at vi kunne fått en fredelig løsning på denne konflikten.

Iraks regime samarbeidet gradvis mer, men bare halvhjertet og motstrebende. Irak har ikke oppfylt kravene i resolusjon 1441. Etter hvert ga diplomatiet, våpeninspeksjonene og økende militært press likevel større resultater. Derfor ønsket vi å gi FNs våpeninspektører mer tid, samtidig som Irak ble avkrevd konkrete nedrustningsskritt innen stramme, men gjennomførbare tidsfrister.

Det er dypt beklagelig at Sikkerhetsrådet ikke klarte å bli enig om veien videre. Vi appellerte i det lengste til Sikkerhetsrådet om å samle seg om en omforent strategi – i samsvar med resolusjon 1441. Slik gikk det ikke.

Vi har ønsket å løse Irak-konflikten på fredelig vis. Nå blir den gjort opp med militære midler.

Å vinne krigen, er en ting. Noe helt annet er å vinne freden etterpå. I dette øyeblikk er det stor usikkerhet – både om krigens gang og om de internasjonale og mer langsiktige konsekvenser.

Vi står i en situasjon som er krevende for oss alle. Vi kjenner på sterk uro over hva utviklingen vil bringe.

I denne situasjon vil jeg framheve tre viktige anliggender:

Vi håper at de militære operasjoner raskt kan avsluttes.

Det er viktig at sivilbefolkningen skånes mest mulig og at deres lidelser lindres gjennom effektive humanitære bidrag.

I et lengre perspektiv må Irak – og Midt-Østen-regionen forøvrig – sikres en stabil framtid med fred, frihet og demokrati.

Norge skal aktivt bidra til å lindre nød gjennom humanitær bistand!

Norge er også rede til å bidra til oppbygging av det irakiske samfunnet etter at krigen er avsluttet.

Men vi vil mer enn det.

Vi vil se vårt arbeid for fred og sikkerhet i et videre perspektiv.

Regjeringen vil derfor arbeide målbevisst for:

At hele Midt-Østen-regionen stabiliseres, og at det skapes framgang i den fastlåste konflikten mellom Israel og palestinerne.

At samholdet i globale alliansen mot terror fremmes, og grobunnen for hat og terrorisme fjernes.

At splittelsen i de internasjonale samarbeidsfora overvinnes – og for at FN styrkes som fredsorganisasjon.

Vi må ikke slå av på våre mål:

Fred i Midt-Østen.

Trygghet mot internasjonal terror.

Styrking av folkeretten og FN som fredsorganisasjon.

Det er disse mål vi må ha blikket rettet mot.

Både i FN, Nato og EU har vi opplevd spenninger og uenighet. Motsetningene var sterke. Heller enn å sementere splittelsen, trenger vi nå å bygge broer. Norge vil bidra til at vi raskest mulig kan normalisere samarbeidet i de organer hvor vi deltar. Blikket må derfor rettes framover.

I dette større perspektiv vil jeg også se dagens konfliktsituasjon i Irak – og de utfordringer den stiller oss overfor.

Irak – fra sivilisasjonens vugge til Saddams despoti

Mange har et noe vagt bilde av Irak. Det er verdt å minne om at i dette området lå en av vår sivilisasjons vugger. Mesopotamia ga verden det første alfabet 2 500 år før Kristus og det eldste lovverk ca 1 750 år før Kristus. Uttrykket øye for øye, tann for tann, er tatt fra henholdsvis paragraf 196 og 200 i Hammurabis' lovverk. Irak er også opprinnelseslandet til Gilgamesj, et av verdens eldste bevarte litterære verk fra ca. 2000 før Kristus. Babels tårn og De hengende haver ble bygget i Irak.

Dette kulturlandet, rikt på olje, er blitt ødelagt av despoten Saddam Hussein. Det er en tragedie. Han har startet kriger mot to naboland, med enorme tap av menneskeliv og utarming av landet som resultat.

Han har brukt kjemiske våpen mot det kurdiske mindretallet. Bare i byen Halabja døde mellom 3 500 og 5000 mennesker for 15 år siden. Mellom 50 000 og 100 000 irakiske kurdere døde som følge av systematiske bortføringer, henrettelser og gassangrep fra februar til september 1988.

Bare tre år etter angrep han sjia-muslimene i sør, som hadde gjort opprør i kjølvannet av Gulfkrigen. Trolig ble nær 30 000 mennesker drept av regimet under denne kampanjen.

Områdene til våtmarksaraberne ble tørrlagt ved hjelp av nye dreneringssystemer. En flere tusen år gammel kultur ble med dette utslettet.

At Saddam Hussein i dag ser "skriften på veggen" – et uttrykk som forøvrig kommer fra en Bibel-fortelling som finner sted nettopp i Babylon – bør vi derfor glede oss over. Det vi beklager, er måten det skjer på.

Sikkerhetsrådets arbeid for å avskaffe Iraks masseødeleggelsesvåpen

President!

Etter Gulf-krigen i 1991 har FNs sikkerhetsråd vedtatt en rekke resolusjoner om Irak. Våpeninspektører fra FN og Det internasjonale atomenergibyrået har gjort en stor innsats for å kontrollere om Irak har ulovlige masseødeleggelsesvåpen og sikre dokumentert ødeleggelse av disse våpnene.

Saddam Husseins regime oppfylte ikke sine forpliktelser til aktivt samarbeid med inspektørene. Likevel ble forbudte våpen funnet. I perioden fram til 1998 ble mye av Iraks masseødeleggelsesvåpen destruert. Inspeksjonene førte til ødeleggelse av langt flere av disse våpnene enn det som ble ødelagt gjennom Gulf-krigen.

Våpeninspeksjonene måtte avbrytes i 1998 pga Iraks handlemåte. De kom ikke i gang igjen før etter at Sikkerhetsrådet vedtok resolusjon 1441 den 8. november 2002.

Det har vært bred enighet om at Irak ikke har oppfylt sine forpliktelser under resolusjon 1441. De har etter samarbeidet bedre om prosess, men langt fra godt nok på innhold når det gjelder å gi tilfredsstillende dokumentasjon på at forbudte våpen virkelig er ødelagt. Kontrollerte ødeleggelser av Al Samoud-raketter har imidlertid funnet sted.

Uenigheten i Sikkerhetsrådet har derfor ikke stått om Irak har misligholdt sine forpliktelser, men om framgangen i kontroll- og nedrustningsarbeidet har gjort det riktig å gi mer tid til å fortsette arbeidet for avvæpning av Irak på fredelig vis.

På tross av at Irak har misligholdt resolusjon 1441, kom Regjeringen til at våpeninspeksjonene burde ha fortsatt fordi det var gjort framgang. Det burde vært utarbeidet et konkret arbeidsprogram med oppnåelige tidsfrister.

Hvis Irak hadde utvist et fullstendig samarbeid, kunne dette gitt håp om en fredelig løsning. Vi ønsket at en lengre på fredens vei.

Fra norsk side vil vi sterkt beklage at Sikkerhetsrådet ikke maktet å arbeide seg fram til en omforent strategi for det videre arbeid med Irak-spørsmålet. Skal Rådets autoritet og evne til å løse sine oppgaver opprettholdes, kreves vilje til kompromiss og til å respektere Rådets spesielle posisjon i spørsmål om trusler mot internasjonal fred og sikkerhet.

Vi har sett det som maktpåliggende å bidra til å få avskaffet Iraks masseødeleggelsesvåpen uten bruk av militær makt. Bruk av militær makt må være absolutt siste utvei når alle andre er utprøvd, og bare dersom alternativet er verre. Den samme etiske grunnholdning lå til grunn for de vurderinger og de valg vi gjorde i forbindelse med terroristnettverkene og det brutale Taliban-regimet i Afghanistan og i forbindelse med operasjonene i Kosovo.

→ *Folkeretten*

Det faktum at en del land har gått til militæraksjon mot Irak uten autorisasjon fra et nytt FN-vedtak, har ført til en debatt om denne krigens forhold til folkeretten. Sveriges statsminister Göran Persson har uttalt at USA bryter med folkeretten. Fra britisk og dansk side er det derimot lagt fram argumentasjon for at en folkerettslig forankring finnes.

Dette har vært nøye vurdert på norsk side.

Vi bygger på folkerettslig vurdering fra vårt eget Utenriksdepartement, som jeg ikke har funnet det rett å legge politiske føringer på. Oppsummeringsvis kan det på denne bakgrunn sies:

Ved sine fortsatte brudd på resolusjon 1441 er det ingen tvil om at Irak har utsatt seg for de alvorligste følger.

De materielle folkerettslige kravene for maktbruk i samsvar med FN-pakten og resolusjonene 1441, sett i sammenheng med 687 og 678, er derfor klart til stede.

Med FN-pakten og systemet i resolusjon 1441 følger imidlertid også at det er prosessuelle krav som skal ivaretas, dvs. krav til fremgangsmåte for å iverksette maktbruk. Dette innebærer at Sikkerhetsrådets syn klart må komme til uttrykk. Vi må konstatere at Sikkerhetsrådet ikke kunne enes om noe nytt vedtak som faktisk konstaterte at den siste mulighet for en fredelig løsning var uttømt, noe som i tilfelle ville gitt et ubestridelig folkerettslig grunnlag for maktanvendelse. Folkerettslig kan det selvsagt reises spørsmål ved om maktbruk

uten et nytt FN-vedtak er i samsvar med FN-pakten. Men fraværet av et nytt Sikkerhetsrådsvedtak innebærer ikke uten videre at militære operasjoner derved er i strid med folkeretten.

For å summere opp på dette punkt:

Ut fra innholdet i de vedtak som tidligere er fattet, og som er bekreftet i resolusjon 1441, utsetter Irak seg for meget alvorlige konsekvenser ved det fortsatte vesentlige mislighold av denne resolusjonen.

Men uten et nytt vedtak av Sikkerhetsrådet foreligger det ikke et klart folkerettslig grunnlag for maktanvendelse.

Dette er vår oppfatning, samtidig som vi er klar over at andre vil argumentere for andre syn. Regjeringens holdning er imidlertid ikke først og fremst basert på en folkerettslig og juridisk vurdering. Regjeringen har ut fra en helhetsvurdering truffet en politisk konklusjon, og den er klar. Vi kan ikke gi vår tilslutning til denne militære operasjonen.

NATO og det trans-atlantiske samarbeid

Allierte og nærtstående land har hatt ulike syn på sider av Irak-konflikten.

Våre synspunkter er kjente. Jeg redegjorde selv for disse i en samtale med president Bush for knapt en uke siden. USA respekterer våre posisjoner og legger samtidig avgjørende vekt på å videreføre det utmerkede og langvarige samarbeidet som har vært mellom Norge og USA. President Bush understreket da også selv at det er naturlig med diskusjoner og meningsforskjeller mellom venner. Vi var enige om at det nære og gode samarbeidet mellom våre to land vil fortsette.

President!

Vi har dessverre sett at det har oppstått spenninger innenfor NATO i håndteringen av Irak-situasjonen. At vi opplever denne typen motsetningsforhold i et fellesskap av 19 demokratiske land er noe vi må regne med. Det er imidlertid viktig at vi nå legger uoverensstemmelsene bak oss.

Uenigheten i håndteringen av Irak-krisen går både mellom europeiske allierte og over Atlanteren. Vi står med andre ord ikke overfor et motsetningsforhold mellom Europa og USA.

Norge var gjennom hele den kalde krigen blant de NATO-land som hadde klare fordeler av alliansesolidariteten. Nå er Tyrkia som naboland til Irak spesielt utsatt, dersom det kommer til kamphandlinger. Dette er bakgrunnen for de tiltak som er iverksatt fra NATOs side for å trygge Tyrkias sikkerhet. Dette omfatter kontinuerlig overvåking av tyrkisk luftrom og utplassering av rakettssystemer for å avskjære fiendtlige angrep. I tillegg bidrar NATOs medlemsland med utstyr for å beskytte sivilbefolkningen mot angrep med kjemiske og biologiske våpen.

Norge er blant de NATO-land som har bidratt vesentlig til dette og vi har imøtekommet behov som Tyrkia har definert som særlig viktige. Våre bidrag følger naturlig av våre allianseforpliktelser og er et synlig uttrykk for solidaritet med våre alliansepartnere.

Det er nå viktig at samholdet i FNs Sikkerhetsråd og i NATO gjenetableres. Bare ved et slikt sterkt internasjonalt samhold er vi i stand til å møte dagens globale trusler.

Norges innsats for humanitær hjelp

Vi vet ennå ikke hvor stort det humanitære hjelpebehovet blir i forbindelse med den pågående konflikten i Irak. Scenariene varierer sterkt. Ikke minst er det stor usikkerhet om hvor store flyktningstrømmene blir.

Uansett er Norges holdning klar. Regjeringen er innstilt på å gjøre sitt ytterste for å avhjelpe den humanitære situasjonen, som kan bli svært vanskelig. Norge har allerede avsatt 160 millioner kroner til humanitære hjelpetiltak, hvorav 130 millioner kroner allerede er utbetalt. Norske frivillige organisasjoner har hittil fått utbetalt 75 millioner kroner.

Regjeringen er i tiden framover innstilt på å øke den humanitære innsatsen og å delta i oppbyggingen i Irak.

En stor del av den irakiske befolkningen er avhengig av den matdistribusjon som skjer med basis i det FN-

styrte "Olje for mat-programmet". Inntekter under Olje-for-mat-programmet vil fortsatt kunne finansiere betydelig matvarehjelp. Utenriksministeren sendte i går et brev til FNs generalsekretær hvor han støttet en videreføring av programmet. FNs generalsekretær anmodet i går Sikkerhetsrådet om midlertidig videreføring av Olje-for-mat-programmet. Anmodningen drøftes nå i Rådet.

Det er prinsipielt viktig at det skilles klart mellom militær innsats og sivil nødhjelp. Det har også betydning for hjelpepersonellets sikkerhet.

Etter vårt syn må FN få et hovedansvar for den humanitære innsatsen i Irak. Jeg er derfor svært glad for at generalsekretær Kofi Annan har gjort det klart at FN er villig til å påta seg en slik rolle.

Vi har allerede drøftet den humanitære innsatsen med FN i Geneve og i New York, med det internasjonale Røde Kors-systemet, og med frivillige organisasjoner. Vi vil også trekke på våre nasjonale beredskapsordninger for nødhjelpsprodukter og personell, som har vært brukt i tidligere internasjonale krisesituasjoner.

Den regionale stabilitet i Midt-Østen

President!

Vi må se i øynene at den militære aksjonen mot Irak kan få innvirkninger på utviklingen i hele regionen. Den vil kunne få negative konsekvenser for arbeidet med å få i gang den lange fastlåste dialogen mellom israelere og palestinere.

Vi må for all del unngå at konflikten sprer seg og at vi får en ytterligere forverring av voldsspiralen mellom israelerne og palestinere.

Norge vil fortsette sitt aktive engasjement og støtte opp under de anstrengelser som nå gjøres for å bringe partene tilbake til reelle forhandlinger, først og fremst gjennom den såkalte Kvartettens bestrebelser.

Vi er kjent med at Mahmoud Abbas – bedre kjent som Abu Mazen – nå har akseptert posisjonen som palestinsk statsminister. Jeg håper og tror at utnevnelsen av en palestinsk statsminister vil føre til at begge parter vil intensivere arbeidet for en varig fred. Det er også positivt at USA har forpliktet seg til å spille en aktiv rolle for en slik løsning. Amerikanerne har signalisert at de med det første akter å legge fram det såkalte veikartet for fred.

Terrorfare – internasjonalt og her hjemme

President!

Situasjonen i Irak har medført utbredt frykt for nye terroraksjoner flere steder i verden. Men mulighetene for terrorhandlinger i Norge vurderes generelt sett som små.

Det er imidlertid et høyt sikkerhetsnivå i tilknytning til enkelte lands representasjoner i Norge. Forsvaret har innført økt vakthold ved militære avdelinger og installasjoner.

Regjeringen har organisert et arbeid med løpende beredskapsvurderinger.

Som en følge av terroranslaget mot USA 11. september 2001 er det allerede iverksatt en lang rekke tiltak for å redusere samfunnets sårbarhet mot terrorisme. Nasjonale beredskapstiltak er blitt gjennomgått og styrket. Kriseplaner på sentralt, regionalt og lokalt nivå er oppdatert, og det er iverksatt enkelte akutte tiltak for å styrke Norges evne til å forhindre terrorangrep og redusere sårbarheten i kritiske samfunnsfunksjoner. Videre er det foretatt en bred gjennomgang av beredskapen i sivil sektor og en styrking av denne med omlag 500 mill kroner. Den helsemessige beredskapen mot kjernefysiske-, biologiske og kjemiske midler, den såkalte ABC-beredskapen, er dessuten blitt betydelig oppgradert.

Vi følger også nøye med i utviklingen i trusselbildet mot norsk skipsfart, særlig i Gulfen. Vi har en løpende dialog med næringen om beredskapsopplegget.

Norge vil fortsette sitt aktive engasjement for å bidra til bekjempelsen av internasjonal terrorisme gjennom FN og NATO.

Kampen må føres med et bredt sett av virkemidler. Det er nødvendig skal vi lykkes. Samtidig vet vi at denne kampen vil bli langvarig. Skal vi vinne frem, er det avgjørende at den globale alliansen, som ble dannet etter terroranslagene 11. september 2001, videreføres.

Norge vil opprettholde sitt sterke engasjement. Vi deltar aktivt i kampen mot terror med økonomiske, politiske, juridiske og militære bidrag. Vi viderefører vårt omfattende engasjement i Afghanistan for å bekjempe terror og gjenoppbygge landet.

FNs rolle som fredsorganisasjon

President!

Norge har alltid lagt til grunn at det er FNs Sikkerhetsråd som har hovedansvaret for opprettholdelsen av internasjonal fred og sikkerhet. FN er en av bærebjelkene i vår utenriks- og sikkerhetspolitikk. Vi må arbeide innenfor rammen av verdensorganisasjonen når vi søker løsninger i internasjonale konflikter.

Regjeringen vil arbeide aktivt for å styrke FN. Vi ønsker at organisasjonen skal være et mest mulig slagkraftig instrument. FN skal være vår fremste fredsorganisasjon i arbeidet for internasjonal fred og sikkerhet.

Det har vært helt avgjørende for oss at Irak-spørsmålet skulle håndteres av FNs Sikkerhetsråd. Både mens Norge var medlem av Sikkerhetsrådet og senere har vi konsekvent holdt fast ved at det hovedansvaret FN har tilsier at det er FN-sporet som skal følges. Vi har aktivt forsøkt å fremme vårt syn overfor Sikkerhetsrådets medlemmer, også etter at vi selv trådte ut av Rådet.

FNs sikkerhetsråd har i Irak-spørsmålet opplevd et tilbakeslag. Vi må gjøre alt vi kan for at det bare blir en kortvarig episode. FN har opplevd tilbakeslag før, og kommet sterkt igjen. Ingen andre kan fylle FNs rolle i en stadig mer globalisert verden. FN blir stadig mer uunnværlig.

Vi ser allerede tegn til at Sikkerhetsrådets medlemsland - uavhengig av syn på Irak-spørsmålet - raskt ønsker FN inn på banen igjen. Det lover godt, og vil være en utvikling Norge gir helhjertet støtte.

President!

La meg avslutningsvis oppsummere noen hovedpoenger.

Gjennom mange år har Iraks masseødeleggelsesvåpen voldt verdenssamfunnet bekymring - med god grunn. Irak har gjentatte ganger misligholdt de forpliktelser FN har pålagt landet.

På basis av Sikkerhetsrådets resolusjon 1441 ble våpeninspeksjonene satt i gang igjen før jul. Irak samarbeidet ikke slik resolusjonen forutsatte. Men inspeksjonene viste framgang, og vi ønsket derfor å gi inspektørene mer tid.

Sikkerhetsrådet maktet ikke å finne en samlende løsning, noe Norge sterkt beklager. USA og Storbritannia startet på dette grunnlag krig, noe Norge ikke kan støtte når den militære maktbruk ikke har forankring i nytt Sikkerhetsrådsvedtak.

I denne situasjon vil Norge stille opp med humanitær hjelp, og etter hvert også bidra til oppbyggingen av landet.

Regjeringen vil samtidig understreke betydningen av å bidra til å løse konflikten mellom israelere og palestinerne. Der er både en nøkkel til å sikre disse to folk en framtid i sikkerhet og redusere spenningsnivået i regionen.

Det vil også være en prioritert oppgave for regjeringen å bidra til å overvinne de motsetninger vi har sett innen internasjonale organisasjoner som FN og NATO. For Norge vil oppslutning om det multilaterale samarbeid rundt FN og det trans-atlantiske samarbeid basert på NATO fortsatt være bærebjelker i norsk utenrikspolitikk.